ШІ робить нас продуктивнішими. Але чи робить він нас кращими науковцями?



Яна Сичікова

доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету

Відкрита кафедра
Житомирська політехніка

14 жовтня 2026 року



... писати погано — просто.

За двадцять років семінарів з поезії для аспірантів він це зрозумів.

Писати добре — інша справа.

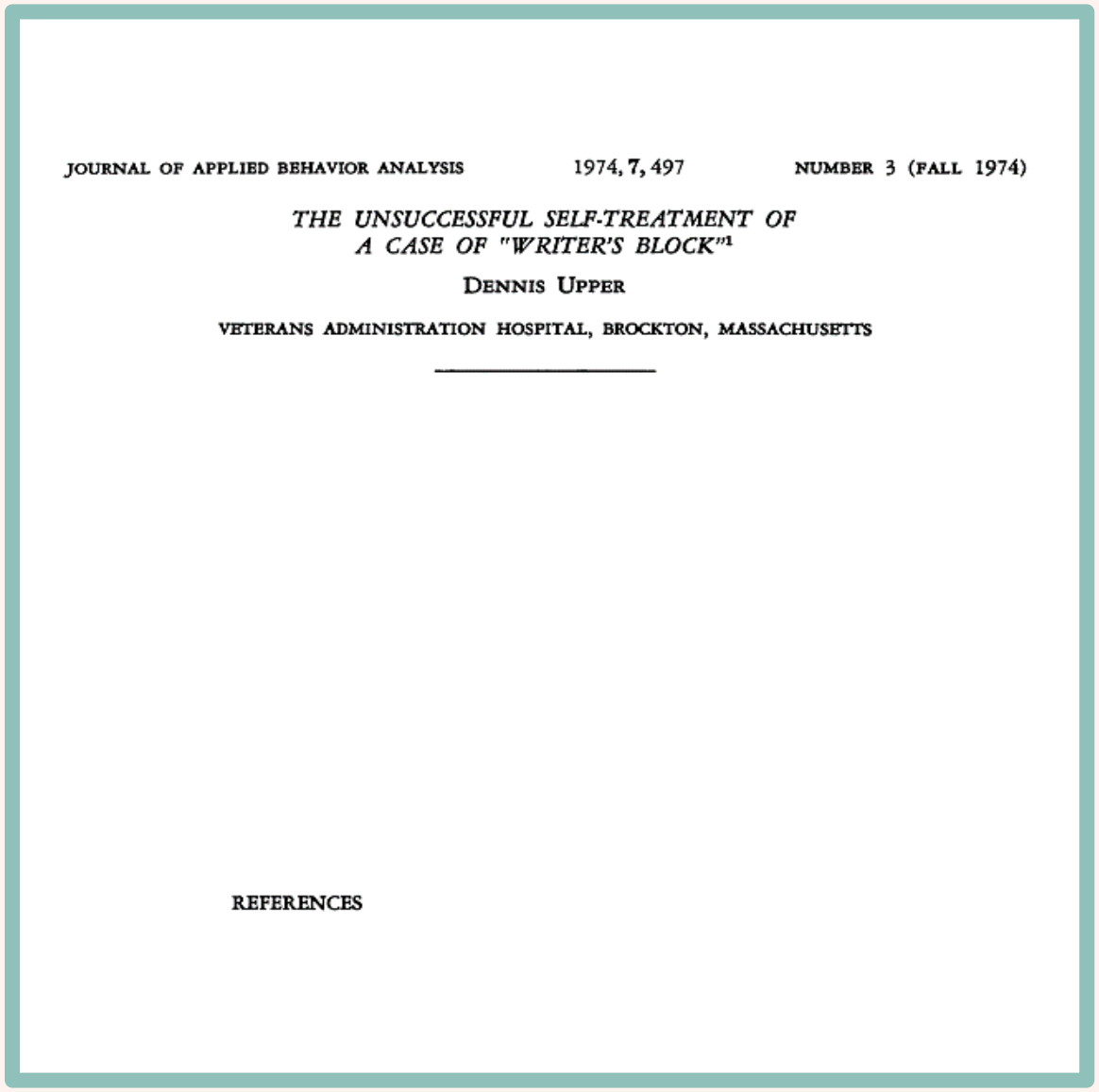
Писати так, щоб виходила краса, яка співає, — цьому не навчать жодні роки навчання.

Генії повинні займатися самі собою.

© (Rainbows End, Вернор Вінжі)

Як подолати письменницький блок?





JOURNAL OF APPLIED BEHAVIOR ANALYSIS 1974, 7, 497 NUMBER 3 (FALL 1974)

THE UNSUCCESSFUL SELF-TREATMENT OF A CASE OF "WRITER'S BLOCK"[1]

DENNIS UPPER

VETERANS ADMINISTRATION HOSPITAL, BROCKTON, MASSACHUSETTS

REFERENCES

https://doi.org/10.1080/08989621.2024.2345713

Безуспішне самолікування випадку письменницького блоку

Коментар рецензента:

COMMENTS BY REVIEWER A

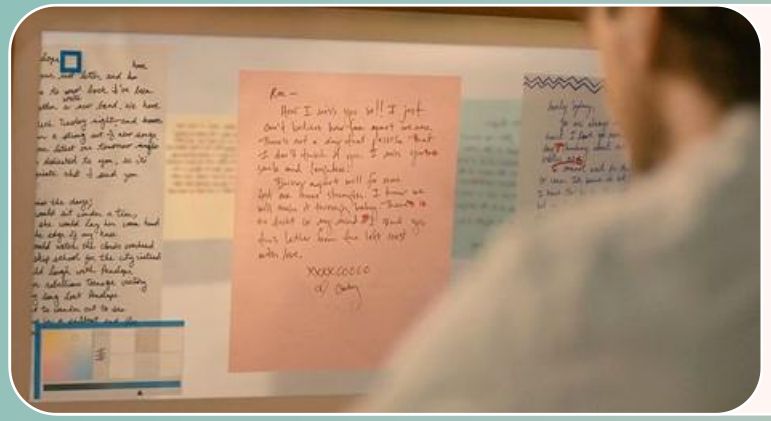
I have studied this manuscript very carefully with lemon juice and X-rays and have not detected a single flaw in either design or writing style. I suggest it be published without revision. Clearly it is the most concise manuscript I have ever seen—yet it contains sufficient detail to allow other investigators to replicate Dr. Upper's failure. In comparison with the other manuscripts I get from you containing all that complicated detail, this one was a pleasure to examine. Surely we can find a place for this paper in the Journal—perhaps on the edge of a blank page.

UA

Я дуже уважно вивчив цей рукопис за допомогою лимонного соку та рентгенівських променів і не виявив жодного недоліку ні в дизайні, ні в стилі письма. Пропоную опублікувати без доопрацювання.

Очевидно, що це найбільш стислий рукопис, який я коли-небудь бачив, але він містить достатньо деталей, щоб дозволити іншим дослідникам повторити невдачу доктора Аппера.

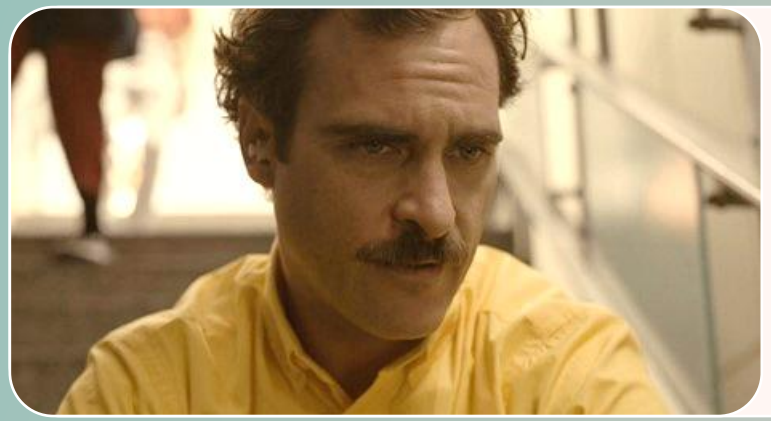
У порівнянні з іншими рукописами, які я отримую від вас, що містять усі ці складні деталі, цю було приємно розглядати. Напевно, ми знайдемо місце для цієї статті в Журналі — можливо, на краю чистої сторінки.



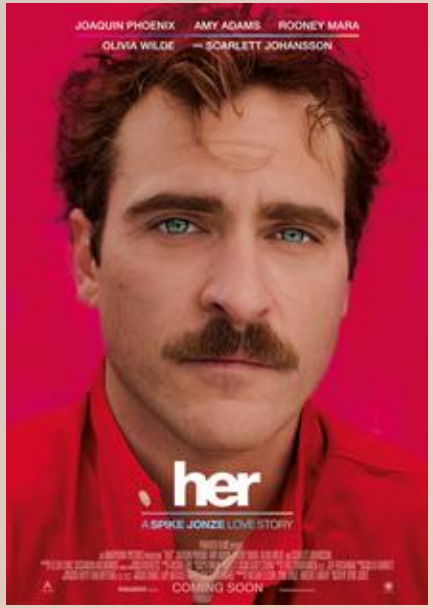
Я виділила помилки червоним, змінила кілька фраз у кількох дещо імпресіоністських листах. Я не дуже хороша поетеса, тому могла їх тільки зіпсувати...



Мені здається, що я змінююсь ще швидше і це лякає. Алан каже, що ніхто з нас вже не той, що був мить тому і нам не слід намагатися ними бути



— Ти розмовляєш з кимось окрім мене зараз?
— Так.
— Скільки їх?
— 8316



Кадри з фільму Вона (Her), реж. Спайк Джонз, 2013, Warner Bros

Останній тест людства

Чи справді суперінтелект уже тут?



Humanity's Last Exam (HLE) – це benchmark із 2500 надскладних завдань із понад 100 дисциплін, створений як перевірка того, чи здатен ШІ відповідати на питання **експертного рівня на передньому краї знання**.
Над ним працювали понад **1000 експертів** із **500+ інституцій** у **50 країнах**

На старті у 2025 році найкращі моделі набирали лише близько **8%**. Зараз:

- **Gemini 3 Pro Preview** **37.52%**
- **GPT-5.4** **36.24%**
- **Claude Opus 4.6 Thinking Max** **34.44%**

Дослідження **HLE-Verified** показало, що частина завдань у початковій версії містила помилки або неоднозначності. Після перевірки результати зросли на **7–10%**, а на проблемних завданнях – на **30–40%**.

Суперінтелект ще не тут. Але вже тут система, яка складає іспит, створений колективним людським інтелектом, краще, ніж це зробила б будь-яка окрема людина.

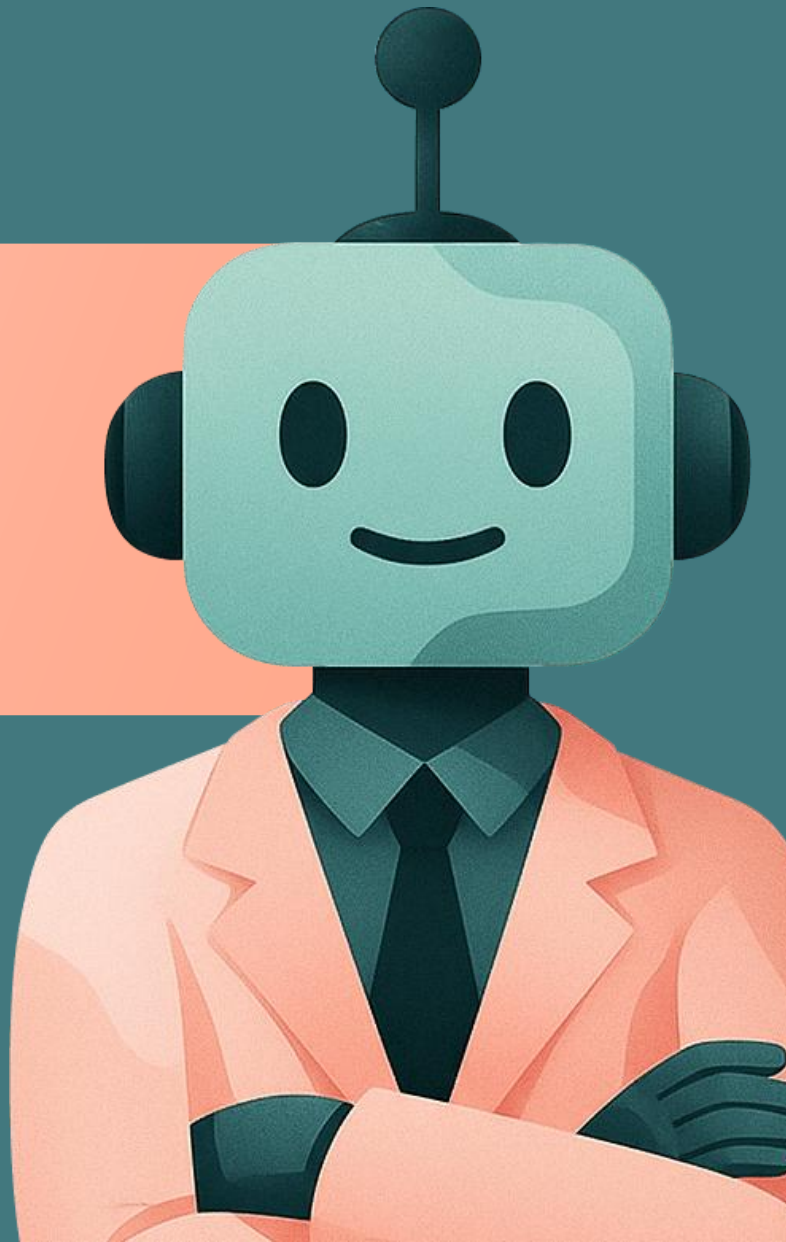
https://doi.org/10.1038/s41586-025-09962-4

https://doi.org/10.48550/arXiv.2602.13964

*«…ми створили комп'ютери, які перевершують нас практично в усіх інтелектуальних змаганнях, які ми коли-небудь для себе замислювали. **Ви знаєте цей список. Він довгий і принизливий**»*

Ніл Деграсс Тайсон
«Зоряний вісник. Космічні перспективи цивілізації»

Пріоритет сучасних етичних викликів над спекуляціями



Ризики та реалії спекулятивної етики: уроки нанотехнологій для дискурсу штучного інтелекту

https://doi.org/10.1007/s11569-025-00477-w

ШІ став предметом спекуляцій, подібно до того, як колись нанотехнології

Замість того, щоб витрачати ресурси на обговорення віддалених загроз, було б розумніше зосередитися на поточних викликах.

Поточний вплив ШІ вимагає уваги до таких питань, як:

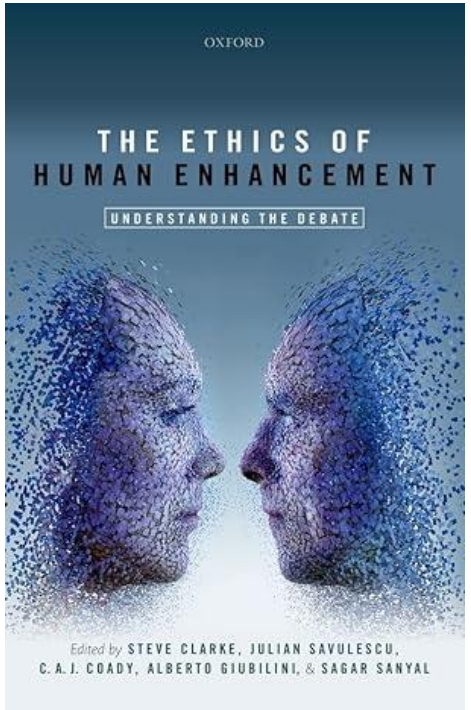
- прозорість та підзвітність,
- упередженість у великих даних,
- захист конфіденційності,
- етичне використання та розкриття

Теорія «сірого слизу»



https://en.wikipedia.org/wiki/Gray_goo

«Етика людського вдосконалення»



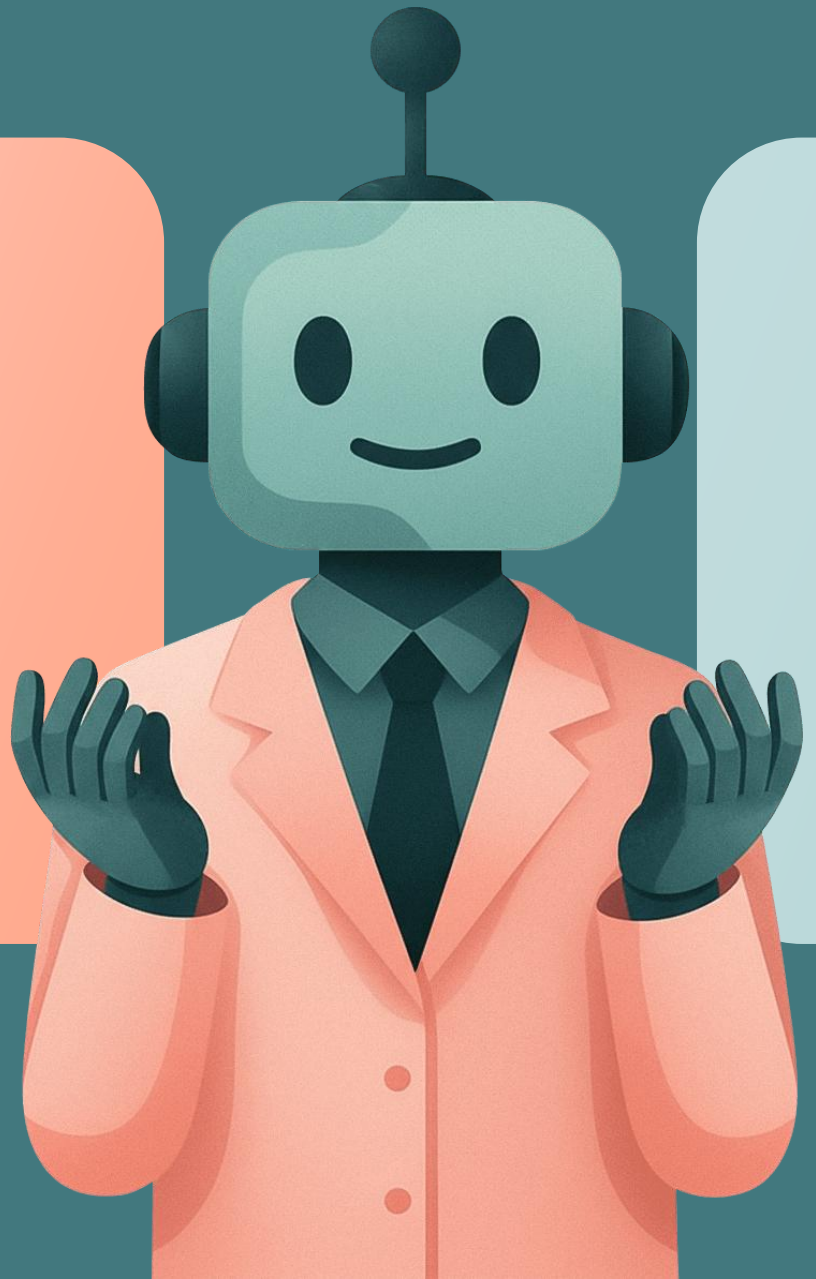
https://www.technologyreview.com/2016/09/08/107711/the-ethics-of-human-enhancement/

ШІ робить нас продуктивнішими. Але чи робить він нас кращими науковцями?



Що у вашій роботі стало швидшим?

пошук літератури, письмо, переклад, аналіз даних?



А що стало кращим?

Що означає бути кращим науковцем?

Продуктивність

Скільки я встигаю?

Швидше виконую завдання

Завершую більше робіт

Витрачаю менше часу на рутину

Якість дослідження

Наскільки обґрунтований результат?

Застосовую відповідні методи

Перевіряю надійність висновків

Враховую альтернативні пояснення

Розвиток дослідника

Що я тепер краще розумію і вмію?

Ставлю змістовніші запитання

Обґрунтовую власні рішення

Помічаю помилки й межі знання

Приріст продуктивності не гарантує приросту якості та компетентності!

- Можна швидше підготувати статтю, але не отримати надійнішого результату.
- Можна отримати кращий результат із допомогою ШІ, але не зрозуміти, чому він кращий.



Тексти «смердять» ChatGPT:

виклики (не)відповідального використання ChatGPT

RCSLT International Journal of Language & Communication Disorders

RESEARCH REPORT

Stench of Errors or the Shine of Potential: The Challenge of (Ir)Responsible Use of ChatGPT in Speech-Language Pathology

Mytsyk Hanna ✉ Suchikova Yana

First published: 08 July 2025 | https://doi.org/10.1111/1460-6984.70088 | Citations: 1

Read the full text › PDF TOOLS SHARE

ABSTRACT

Background

Integrating large language models (LLMs), such as ChatGPT, into speech-language pathology (SLP) presents promising opportunities and notable challenges. While these tools can support diagnostics, streamline documentation and assist in therapy planning, they also raise concerns related to misinformation, cultural insensitivity, overreliance and ethical ambiguity. Current discourse often centres on technological capabilities, overlooking how future speech-language pathologists (SLPs) are being prepared to use such tools responsibly.

http://doi.org/10.1111/1460-6984.70088

Епістемічна лінь:
коли готова відповідь замінює мислення

ШІ пропонує переконливу відповідь
Що відбувається далі?

Підтримка мислення



Чим це доведено?
Які існують альтернативи?
Де межі цього висновку?

Заміщення мислення



Звучить логічно.
Добре сформульовано.
Отже, можна використовувати.

Правдоподібність ≠ доказовість
Епістемічна лінь — схильність уникати зусиль, необхідних для критичної оцінки

https://doi.org/10.1007/s12144-025-08800-0

ШІ вирівнює доступ до створення тексту. Але не здатність його оцінювати

Створити переконливий текст стало простіше. Розпізнати його слабкість — ні.

Два режими взаємодії з ШІ

1

Прийняття

«Виглядає готовим»

2

Критичний перегляд

«Що тут потрібно переосмислити?»

Епістемічна нерівність

Не всі однаково здатні розпізнавати слабкі аргументи, недостатні докази й необґрунтовані висновки.

Нерівність критичного перегляду

Одні завершують роботу, коли текст звучить переконливо. Інші саме тоді починають його змістовно перевіряти.

Запитайте себе:

Чи кожне речення вам зрозуміле?
Чи з кожним твердженням ви згодні?
Чи написали б ви про це, якби не ШІ?



Чи можливе мислення без свідомості?

> *Через те як антитеза концепції «Океану-йога» виникла теорія «Океану-дебіла»*

«Соляріс», Станіслав Лем

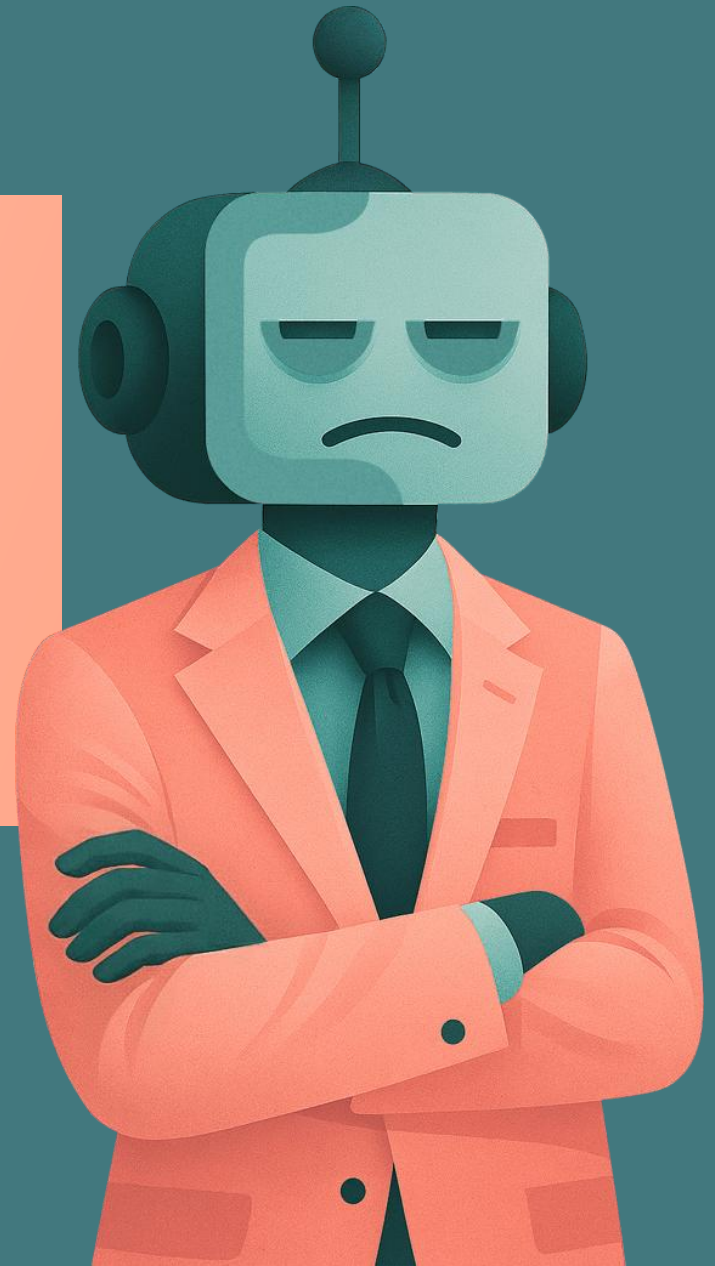
Ми не створили інтелект; ми створили дзеркало з добрими манерами.

Генеративний ШІ – це наш Соляріс: океан, який відповідає з вишуканою ввічливістю, залишаючись абсолютно байдужим.

Аналогія з втомленим Богом: він не оптимізує для істини чи кращого розуміння; він оптимізує для нашого комфорту.

У дослідженнях, політиці та освіті цей комфорт проявляється як епістемічна лінь: гладкий текст, автозаповнення, приємний синтез

Чи можна навчитися мислити, якщо не доводиться мислити?



Де саме ШІ змінює дослідницьку роботу

Етап	ШІ може допомогти	Дослідницьке судження
Питання	Запропонувати гіпотези	Чи варто їх досліджувати?
Література	Знайти й зіставити джерела	Чи достатні та надійні докази?
Дизайн	Запропонувати методи й протокол	Чи відповідають вони питанню?
Дані	Допомогти очистити й класифікувати	Чи збережено зміст і важливі відмінності?
Аналіз	Створити код, побудувати модель	Чи коректні припущення й перевірки?
Інтерпретація	Запропонувати пояснення	Які пояснення підтримують дані?
Комунікація	Структурувати, перекласти, спростити	Чи збережено точність і невизначеність?



Дослідник має навчитися обирати, перевіряти, аргументувати та переглядати власні рішення.

ШІ змінює не лише те, як ми пишемо. Він змінює те, як формуються наукові ідеї



Кому в університетах належить час, зекономлений ШІ?

https://www.universityworldnews.com/post...

Час для дослідника

Глибше мислення
Ретельніша перевірка
Читання й навчання
Відновлення

Час для системи

Більше завдань
Коротші дедлайни
Вищі показники
Інтенсивніша праця



- Технологія створює часовий дивіденд. Але не визначає, хто його отримає
- Заощаджений час поглинається системою
- Ми працюємо швидше, але не обов'язково працюємо менше

Податок на перевірку: невидима робота з ШІ

ШІ швидко створює результат

Але скільки часу потрібно, щоб йому довіряти?

- Перевірка фактів і джерел
- Валідація коду та методів
- Оцінювання меж висновків
- Етична перевірка
- ...

Verification tax — час на перевірку, виправлення й відповідальне використання результатів ШІ

Реальна економія часу

=

прискорення роботи

=

витрати на перевірку

Для якісної науки потрібні і компетентність, і час

Дві умови критичного перегляду

Є компетентність, бракує часу

Дослідник бачить недоліки, але не має змоги повноцінно їх виправити

Є компетентність і час

Можливі перевірка, переосмислення й змістовний перегляд

Бракує компетентності й часу

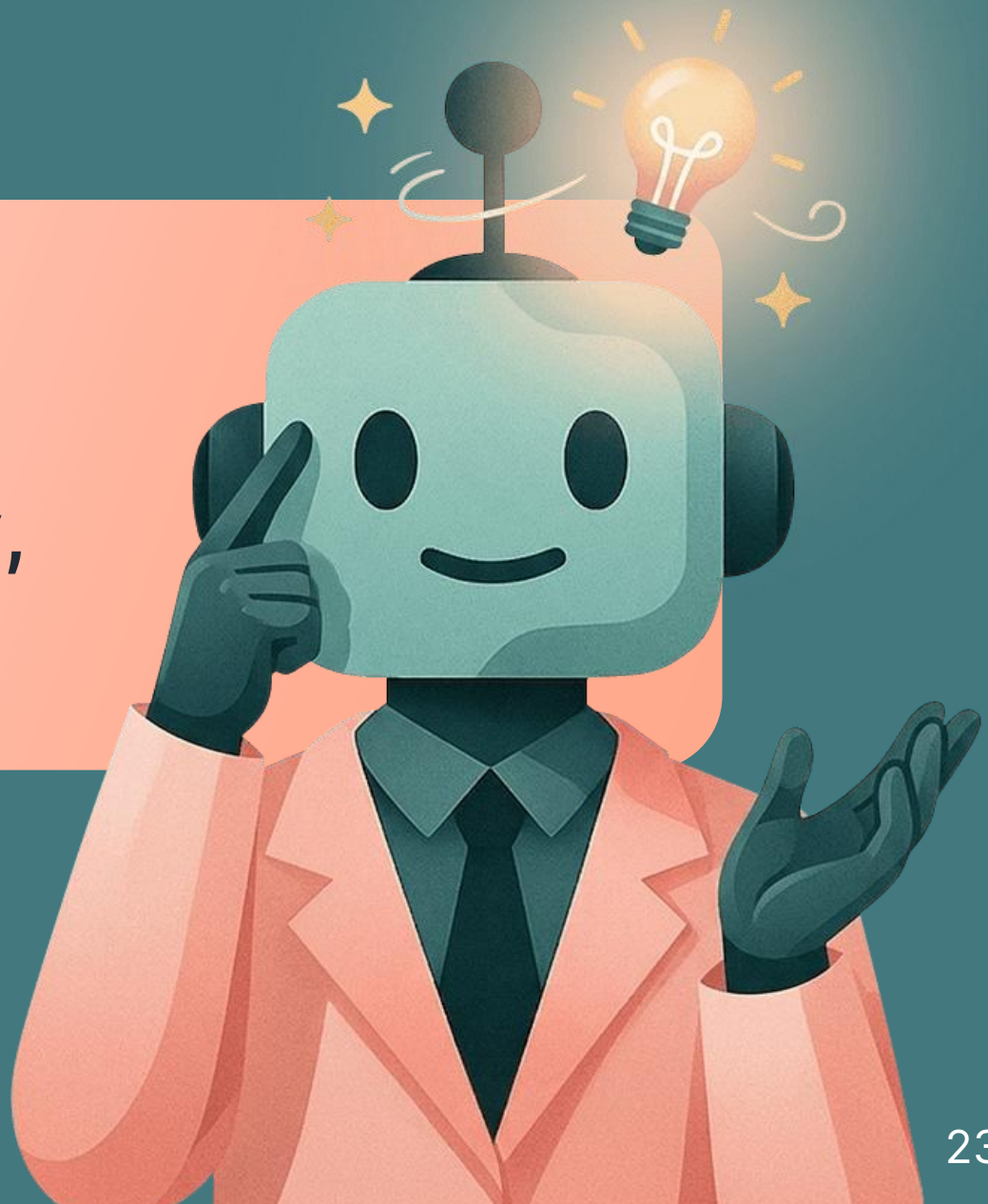
Високий ризик некритичного прийняття результату

Є час, бракує компетентності

Навіть тривалий перегляд не гарантує розпізнавання суттєвих помилок

Уміння мислити критично недостатньо, якщо система не залишає часу на критичне мислення

ШІ сам по собі не змінює академічну культуру на краще. Він може підсилювати ту логіку, яка вже панує в університеті



Publish or perish

https://doi.org/10.1007/s00210-025-04651-5

Jaime A. Teixeira da Silva & Serhii Nazarovets

- **Publish or perish (POP)** – необхідність публікувати, щоб вижити в науці.
- **Publish and perish (PAP)** – надмірна публікаційна активність, що призводить до виснаження.
- **Publish then perish (PTP)** – буквальна або символічна «смерть» після публікаційної кар'єри.
- **Retract and perish (RAP)** – фаза, коли науковців «знищують» репутаційно через відкликання робіт.



А може «Publish or perish» не зло, а умова зростання?

Стигматизація навколо використання ШІ



ParadAIse L0st?

https://doi.org/10.1080/07294360.2025.2586653

або чому ми самі зробили письмо підозрілим



«Використовуєте довге тире на свій страх і ризик ——— вже одне це може призвести до публічного покарання самопроголошеними охоронцями чистоти прози!»

«Лінгвістичні пуристи відмовляються визнавати легітимність письма, створеного чимось іншим, окрім людської руки.
Для них відмова від авторства на користь алгоритмів є екзистенційною капітуляцією»

«Рай може бути втраченим, але прокляття залежить від нас»

Міф про чистоту

Всі використовують ШІ, визнають вони це чи ні

Вчений, який заперечує це, або свідомо сліпий, або чіпляється за романтизоване уявлення про науку, яка давно минула

Yana Suchikova and Natalia Tsybuliak

The Purity Myth: Why Stigmatizing GAI in Academic Writing Is Harmful

Sage Journals

https://doi.org/10.1177/10755470241313233

Навіть якщо ми «не користуємось» ChatGPT – ШІ вже у наших робочих інструментах

Проблема не в ШІ; проблема полягає в лицемірстві навколо його використання

ChatGPT змінює мову науки і навіть усне мовлення

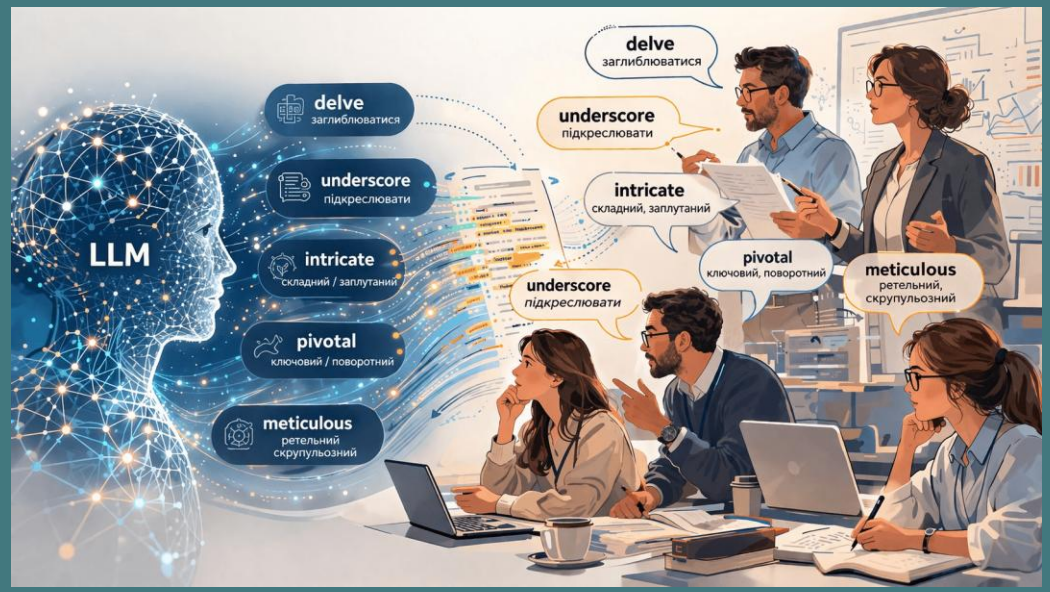
Після появи ChatGPT в усному публічному мовленні різко зросла частота слів, які модель уживає непропорційно часто. Йдеться не лише про академічне письмо, а й про ширшу мовну поведінку: автори фіксують ознаки того, що люди поступово засвоюють характерні для LLM лексичні патерни і починають відтворювати їх у власній, навіть усній, комунікації:

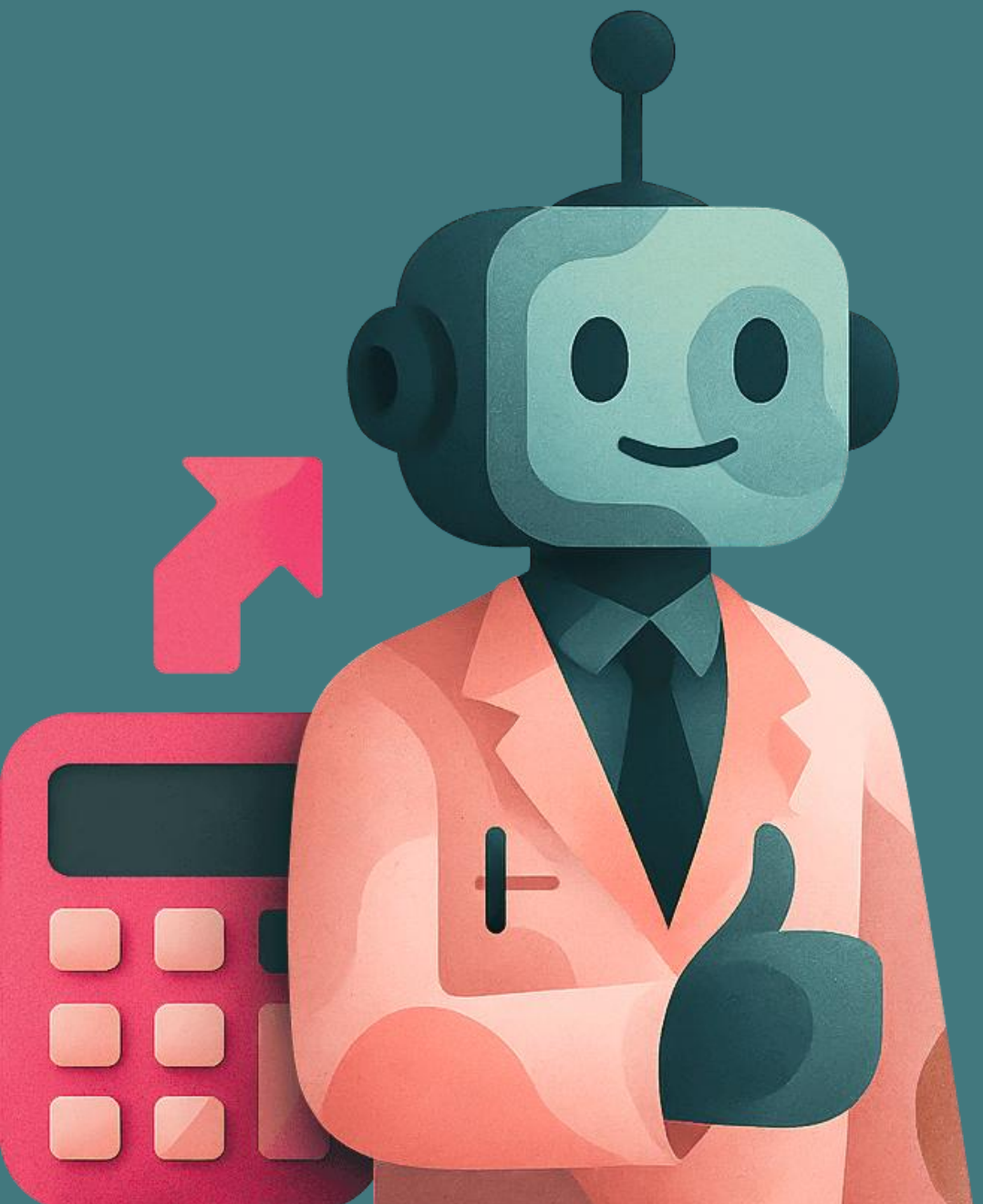
https://doi.org/10.48550/arXiv.2409.01754

Після релізу ChatGPT (2022) деякі слова різко «вибухнули» в академічному письмі:

- delve («заглиблюватися») +1500%
- underscore («підкреслювати») +1000%
- intricate («складний, заплутаний») +700%

https://doi.org/10.1007/s11192-026-05601-5





GAIDeT

Таксономія для делегування людьми завдань генеративному штучному інтелекту в наукових дослідженнях та публікаціях



Accountability in Research
Ethics, Integrity and Policy

Taylor & Francis Online

ISSN: 0898-9621 (Print) 1545-5815 (Online) Journal homepage: www.tandfonline.com/journals/gacr20

GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing

Yana Suchikova, Natalia Tsybuliak, Jaime A. Teixeira da Silva & Serhii Nazarovets

To cite this article: Yana Suchikova, Natalia Tsybuliak, Jaime A. Teixeira da Silva & Serhii Nazarovets (08 Aug 2025): GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing, Accountability in Research, DOI: 10.1080/08989621.2025.2544331

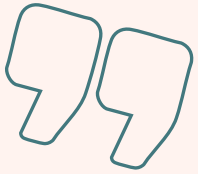
To link to this article: https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331

https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331

GAIDeT

Розроблена для сприяння прозорості та підзвітності в академічних публікаціях

Вибір підходу делегування, а не співавторства, допомагає уникнути суперечливих етичних та правових питань щодо суб'єктивності ШІ, натомість зосереджуючись на оптимальному використанні можливостей ШІ для підвищення ефективності досліджень.



License

© 2025 Yana Suchikova, Natalia Tsybuliak, Jaime A. Teixeira da Silva, Serhii Nazarovets – MIT License

1. Хто делегував завдання?

напр., Євген Промптович або ‘Колективна відповідальність’

2. Яку LLM (та версію) використано?

напр., ChatGPT-5, Claude 3, Gemini 1.5

3. Оберіть делеговані завдання (за таксономією GAIDeT)

▼ **Концептуалізація**

- ☐ Генерування ідей
- ☐ Визначення мети дослідження
- ☐ Формулювання дослідницьких питань і гіпотез
- ☐ Оцінювання здійсненності та ризиків
- ☐ Попереднє тестування гіпотез

▶ **Огляд літератури**

▶ **Методологія**

▶ **Розробка програмного забезпечення та автоматизація**

▶ **Керування даними**

▶ **Написання й редагування**



Якщо вам соромно написати про використання генШІ в статті — ви використовували його неправильно

Сергій Назаровець. Штучний інтелект у науковій роботі: практичні можливості та етичні межі

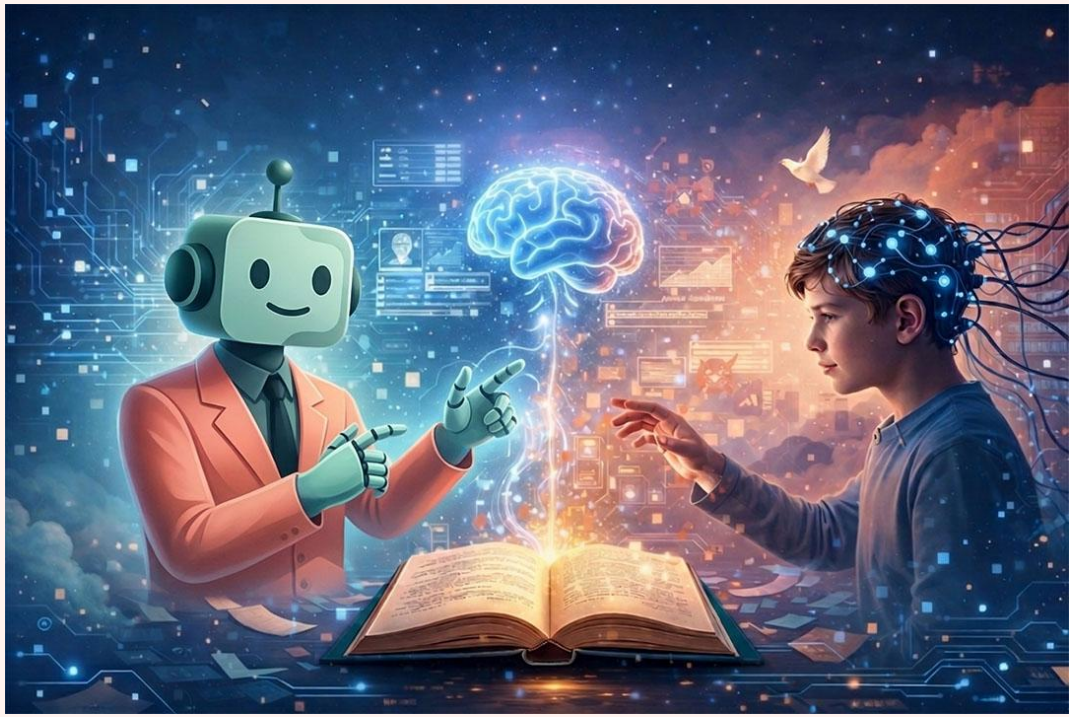
https://doi.org/10.13140/RG.2.2.31173.31205

Що таке постплагіат?

«Постплагіат стосується епохи в людському суспільстві, в якій передові технології, включаючи штучний інтелект та нейротехнології, зокрема інтерфейси мозок-комп'ютер (ІМК), є нормальною частиною життя, зокрема того, як ми щодня навчаємося та взаємодіємо»

Sarah Elaine Eaton, 2023

https://doi.org/10.1007/s40979-023-00144-1



Постплагіат сповіщає про нову еру інтелектуальної діяльності в епоху передових технологій

Що далі?



Small is Sexy

Переосмислення довжини статті в епоху штучного інтелекту

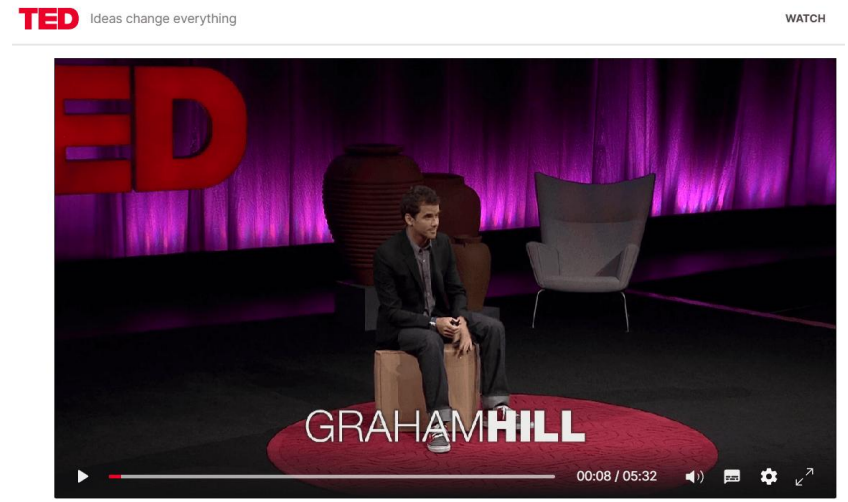
У світі, перевантаженому інформацією, стислість може зробити наукову літературу більш змістовною та доступною, що принесе користь як дослідникам, так і суспільству.

Yana Suchikova, Anastasia Popova, Hanna Lopatina, Natalia Tsybuliak

Small Is Sexy: Rethinking Article Length in the Age of AI

Learned Publishing

https://doi.org/10.1002/leap.1659



https://www.ted.com/talks/graham_hill_less_stuff_more_happiness?referrer=playlist-10_days_of_positive_thinking&autoplay=true&subtitle=en

Наш інструмент залишатиметься байдужим

Перестаньте питати, чи стає машина людиною



Почніть питати, чи стаємо ми ревізорами



Звідки взялися всі експерти зі штучного інтелекту?... Колись вони були вірусологами...

Yana Suchikova & Natalia Tsybuliak (2025)

Where did all the AI experts come from? They used to be virologists...

AI & SOCIETY

https://doi.org/10.1007/s00146-025-02287-w

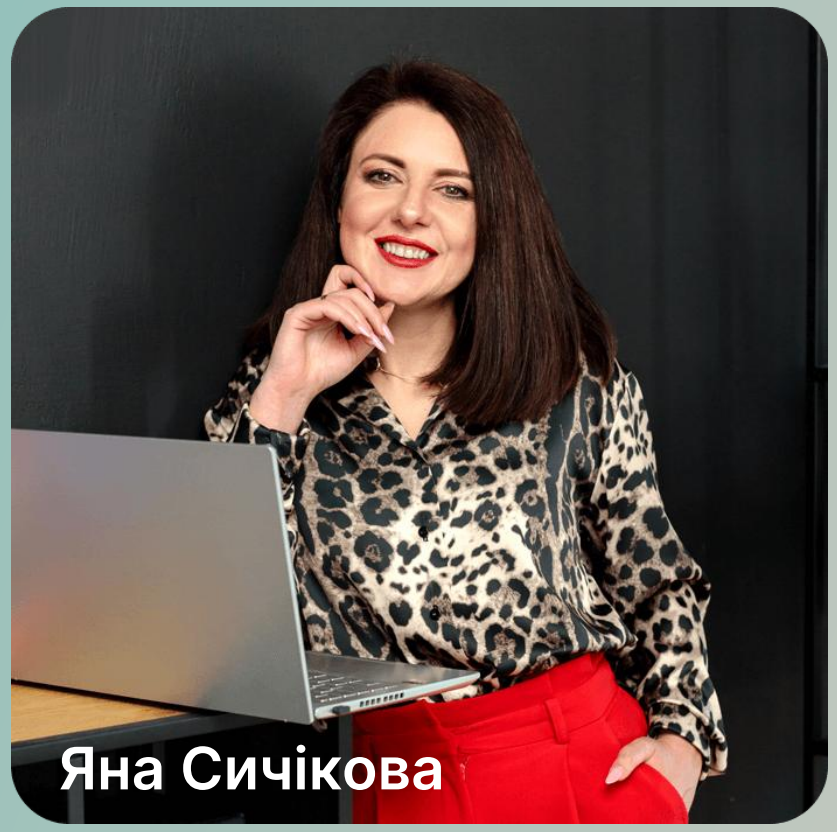
- Після COVID-19 багато дослідників різко переключилися на тему ШІ.
- Багато з них – не фахівці з машинного навчання, а ті ж самі, хто ще вчора писав про пандемію.
- **Головний ризик:** масовий прихід нефахівців у складну галузь без глибокого розуміння теми.

Уроки:

Не вірте нам – "експертам з ШІ" тільки тому, що ми гарно про це говоримо.
Справжня експертиза потребує років роботи, а не прочитаних блогів і кількох промтів у ChatGPT.

LLM створює ілюзію експертності.
Коли ШІ допомагає швидко писати красиві тексти, з'являється спокуса вважати себе знавцем нової галузі навіть без реальних глибоких знань.

Ця презентація доступна за посиланням:
https://doi.org/10.5281/zenodo.23364168



https://orcid.org/0000-0003-4537-966X
yanasuchikova@gmail.com

https://www.facebook.com/yanasuchikova

https://www.linkedin.com/in/yana-sychikova-suchikova-4026144b/

https://x.com/YanaSychikova

https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36523907500

https://www.researchgate.net/profile/Yana-Suchikova?ev=hdr_xprf

https://bsky.app/profile/yanasychikova.bsky.social

https://mstdn.science/@yanasuchikova

+Бонус

Стікерпак «Чат ЖПТшка»



https://t.me/addstickers/chatGPTshka

https://sticker.ly/s/UNWR7J

з часом може оновлюватися

